

TRI PETICIJE

do

visoko c. kr. ministerstva

slov. narodno - politiškega društva

„Gorica“

po sklepu občnega zбора

od 26. febr. 1874.

(Ponatisneno iz „Glas“-a).

V GORICI

1874.

Natisn. Seitz; založ. dr. Tonkli
preds. društva „Gorica“.

140611

140611

N. 163/1958

I. PETICIJA.

Visoko c. k. ministerstvo!

Zdaj, ko imamo vže precej ljudskih šol na naravni podlagi; vsiluje se nam vprašanje: Nam je li pri tem ostati in nadaljevati po sedanjem načrtu, ali pa šole prestrojiti, in kako?

Predno se odločimo za eno ali drugo, poglejmo nekoliko v naše šole in k soseodom! V naših šolah se uči vsa mladina enako, naj je njen poklic kmetovalstvo, rokodelstvo ali kak drug; fantje uživajo isti poduk kakor deklice. Da nima kmetovalec enakih potreb kakor rokodellec, je jasno; a še različniše so potrebe mladenčca od deklice. Poslednje se v naših šolah deloma zanemarjajo, a deloma proti njih potrebam in proti naravi odgojujejo — odgojujejo jih možkih po možko! — Deklici (ženski) ni ravno vse potrebno, kar je mladenču vrlo važno in koristno; — med tem se pa za žensko glavni nauki prezirajo. Rekel bi, ravno zato se ni naše ženstvo in ljudstvo v poslednjih 20—30 letih toliko povzdignilo, kakor bi se bilo, ako bi se bile de-

klice primerno odgojevale. Ljudske šole ne izpolnujejo pri nas še svoje naloge; namreč, da bi odgojevale *ljudstvo*, ker po sedanjem sistemu podučujejo le *poedine dečke* in *deklice* a njih delovanje ne sega v kiranodu. Vsakdanje skušnje učé, da pobožna mati napeljuje k pobožnosti, skrbna, razumna ume izobraziti, narodna navdihniti ljubezen do naroda in domovine; v kratkem otroci brihtne matere so tudi brihtni, kar se ne da trditi gledé očeta. Blagor prihodnjega roda je, rekel bi, izročen *materam*, ker človeška odgoja začénja v zibeljki, pa se nadaljuje v prvih otroških letih. Ta je naj važniši pa naj vgodniši čas v dihni lepí čednosti v mlada srca — v mehki spomin. — „Krepke sadike se težko primejo“. — Ko pride otrok že v leta šolanje je vže večkrat prekasno, in ne dá se nadomestiti to, kar bi bila skrbna mati lahko storila. Dokler bodo naše šole takó vredjene kakor so sedaj, je malo upanja za boljšo prihodnost, one se bodo morale pečati še le z elementi odgojevanja, mesto da bi bilo dete v njih vže po materi utrjeno.

Slehern človek — če je le količkanj zaveden — ki se je ozrl čez domači prag, kakor tudi visoko učeni možjé, ki so osebno ali v duhu prehodili dežele in kralje-

stva, opazovali narode v njih navadah, umetnostih in znajdbah, vsi, vsi vprek imenujejo sedanjo dobo „vek napredka“. Temu pritrjujem tudi jez pristavši, da nekteri napredujejo bolj, drugi manj, a tretji dirjajo brez premisleka po stranski poti, ne vedoč, da je kriva — pogubljiva. —

Ako sežemo v prejšne veke nazaj, zasledimo postave, po katerih ni bilo dopuščeno selskemu mladenču šolati se! — ne — ostati je moral pri domači živini in materi zemlji — neveden. Zanj se ni brigal ne grof, ne gosposka; sužen je bil na duhu in telesu. Edina vera ga je učila, da je tudi on višje bitje pred Bogom, enak grajščaku, plemenitašu in bogatinu. V tej tužni dobi mu je bil edini prijatelj in voditelj dušni pastir, ki mu je bistril um in žlahnul srcé, ter ga vodil k časni in večni sreči.

Časi so se spremenili — — mladenči vseh stanov so zahajali v šole; poelini so dospeli na visoke stopinje, drugi se vrnili k domači družini. Prvi so bili svojem vojakom zgubljeni, ker njih poklic ni bil, zapuščeno ljudstvo buditi in učiti. Drugi mu niso veliko pomagali, ker v nepraktičnih šolah se ni njih duh naravno razvil in požlahtnil; Taki so mnogokrat nedolžno

ljudstvo v napredku še motili in zapeljevali.

Takó je bilo do l. 1848, katero leto bi zgodovinarji ljudskih šol gotovo postavili za mejo med staro in sedanjo dobo. Pičlo število ljudskih šol (okoli 15. na slov. Gorškem) pred 1858 bile so *pripravjalnice k ponemčevanju*. -- Postavljene ko so bile šole na narodno podlago, začele so se več občine za šolstvo brigati ter so si oskrbele domače šole n. p. v Podgori, v Solkanu, v Mirni, v Št. Andreži, v Dornbergu, v Pervačini v Št. Fetru, v Vertojbi, v Kamnjah, v Križi, v Žabljah, v Gorjanskem in drugod. Otroci so začeli marljivše hoditi v šole, ljudstvo je spoznalo njih korist, ker to, kar je otrok slišal, je bilo za življenje njemu in sosedom v korist. To je potipljiv dokaz, da je treba človeka likati v *maternem jeziku*.

Od kot tolika zavest pri Nemcih? Nemkinja je odgojena odgojiteljica. Le pogledimo jo: naj si je še tako borna, ima vendar vse v najlepšem redu, vse je čisto in znažno, vsako delo o pravem času storjeno, z družino je prijazna in potrpežljiva, pa tudi ojstra z lastnimi otroci. Tako so drugi izobraženi narodi dospeli na to stopinjo po *ženskih*. —

Da našim ženskam kot materam veliko pomanjkuje, je žalibog resnično, naj pa še omenim, da brihtna v ročnih delih znajdena deklica si bo znala tudi sama po širokem svetu pomagati; med tem ko nevedna, ki ne zna sama sebe ceniti, gre lastni škodi nasproti. —

Iz razloženega je jasno, da, ako želimo *ves* narod povzdigniti, paziti nam je veliko več na *odgojo deklic*. To dosežemo po dobrih ženskih *učiteljicah*, ker te vedo, kaj je ženski potrebno in koristno, kako vsaditi v mlada srca čednosti, ki storé žensko pripravno za nje poklic. Pri mm. Uršulinaricah je sicer vže stara ženska šola, v to je hodilo več deklic se slov. Goriškega, ker je pa šola *laška*, je Slovencem prav malo koristila. — Dokler niso bile ljudske šole na narodni podlagi, bile so brezplodne; ravno taka je z odgojo ženstva: dokler se ne bodo ženske primerno na naravniši podlagi odgojevale, je vse naše delovanje le polovičarsko, ter ostati mora brez zeženega sadu. Iz vsega sledi: Nam je *živo* treba *dekliških šol*, a pred vsem *slov. učiteljic*, katerih do zdaj nimamo (sami 2 na Tominskem!!) Da jih vsaj v prihodnje vdobimo je edina pomoč *slov. izobraževališče za učiteljice z slov. vadnico ured*, kateri za-

vod nam je vis. ministerstvo vže pred 3 leti pripoznalo, a v kljub vsem predlogom naših šol. oblastnij je vse še vedno le na papirji. V mestu, v bližnji okolici in na Goriškem sploh je obilo deklic, ki bi se rade posvetile učiteljskemu stanu, ali, ker priložnosti ni, morajo one zaostati, ž njimi vsa druga ženska mladina in poslednjič ves narod.

Gledé na vse to podaja slov. narodno politiško društvo „Gorica“ v Gorici visokemu c. k. ministerstvu zaupljivo prošnjo, naj bi *v Gorici slovensko izobraževališče za učiteljice se slovensko vadnico vred ustanoviti blagovolilo.* —

II. PETICIJA.

Visoko c. kr. ministerstvo!

Na podlagi občinske postave od 17. marca 1849 so bile vpeljane v pokneženi grofiji Goriški in Gradiščanski vélike županije, ktere so obsegale po več katastralnih — ali davkovskih občin, in v nekaterih so bile celo združene kmečke občine s trgi.

Te županije so ostale od leta 1850 do 1865, v katerem letu je bilo na podlagi državne postave od 5. marca 1862 in dež. postave od 7. aprila 1864 več katastralnih občin od tedanjih županij odločenih, katere so se potem ustanovile vsaka za se v samostojne županije.

V omenjeni dobi se je pokazalo, da so velike županije nepraktične, in nastalo je bilo veliko napak. Posebno, kar se tiče gospodarenja z občinskim premoženjem, bilo se je veliko zamotalo. Ker ni bilo premoženje vsake katastralne občine odločeno, in so se prevdarki za celo županijo skupaj napravljali, ni bilo h koncu moč vedeti, v kakem stanu je premoženje te ali te katastr. občine.

Posamesne kat. občine so bile v nekaterih županijah po več ur hodá od središča in sedeža županstva oddaljene, in zatoraj se je mogla tudi policija zastran živeža, zdravja, zidanja i. t. d. le slabo opravljati.

Pri vsem tem pa so znašale doklade na neposrednje davke za pokrivanje stroškov, ki jih je prizadevala občinska uprava, veliko in so povsod 20 celo 30% presegale.

Vsled tega je nastala v vseh občinah splošna nezadovoljnost in splošna želja, da bi se velike županije sopet razdružile in ustanovile majhne županije.

Tej obče izrečeni želji je hotela ustreči tudi državna postava od 5. marca 1862, ker je odločila v VII. členu, da se smejo občine, ki so bile na podlagi postave od 17. marca 1849 v eno županijo združene, s posebno dež. postavo sopet odločiti in kot samostalne županije ustanoviti, ako premorejo za se toliko, da jim bode mogoče opravljati dolžnosti, ki jim prihajajo iz izročenegega področja.

Dež. postava od 7. aprila 1864 je pa v §. 2. še posebno določila, da se obstoječe županije ne morejo z eno ali več drugih županij *zoper njih voljo* v eno županijo zediniti.

Na podlagi navedenih postav so se bile občine velikih županij Kobaridske, Tominske, Bovčanske, Cerkljanske in Kanalske v letu 1865 oglasile, da bi se združile od tedanjih županij in ustanovile vsaka za se kot samostalna županija.

Deželni zbor je našel, da so želje opravičene, in sklenil v letih 1865, 1866 in 1871 posebne deželne postave, vsled katerih je bilo več katastralnih občin od prejšnjih velikih županij odločenih, ki so bile potem kot samostalne županije ustanovljene.

Razlogi, na katere se je dež. zbor pri teh postavah opiral, nahajajo se v priobčenih sporočilih dež. zbora leta 1865 stran 7—11. K njim spada v prvi vrsti velika oddaljenost posamesnih občin od središča in sedeža županstva, ki so znašale v županiji Bovški, Tominski in Cerkljanski od 3 do 7 ur hoda; zarad tega so morali občinarji delati dolge poti, ki so združene z zamudo časa in pa sè stroški, bodisi zarad lastnih opravkov, bodisi v občinskih zadevah, bodisi zarad udeležbe starašinskih sej. Potem je bilo slabo gospodarenje z občinskim premoženjem, ker nij bilo posebnih računov o dohodkih in stroških za vsako katastralno občino, in tako so mo-

rale oddaljene občine nositi stroške, ki so zadevali le eno občino v središču. Tretič pa še to, da so se zanemarjali posebni interesi oddaljenih občin, ker le redko kedaj so imele v starašinstvu takega zastopnika, večina je pa bila vselej v središču in njegovi najbližnji okolici. To je pa prišlo od tod, da so bile volitve starašin v središču, in da so morali vsi volilci priti k volitvi na sedež županstva. Zatoraj so se volilci oddaljenih krajev le v majhnem številu ali celó nič volitev vdeleževali in izvoljeni so bili v starašinstvo sploh le možje iz središča in njega okolice.

Tako sestavljeno starašinstvo ni moglo ali ni hotelo varovati interesov oddaljenih občin, in od tod je prihajala nezadovoljnost občinarjev z velikimi županijami, ker je bila tako občinam zagotovljena avtonomija in samouprava nemogoča, illuzôrna.

Na tak način so postale sedaj obstoječe županije, kakor so bile že od starodavnih časov do leta 1850.

Vse te županije opravljajo že več let vsa opravila, ki jim prihajajo iz lastnega in izročnega področja boljše in natanjčnejše, ko so jih opravljale prešnje velike županije, in vsem tem občinam je postavno zagotovljena avtonomija ali samouprava.

Te občinske autonomije ne sme nikdo kaliti ali krčiti, posebno pa bi imel deželni zbor kot zvesti varuh čuvati, da se občinska avtonomija ohrani nedotaknena.

Vsled postave od 20. decembra 1868 sme se le tedaj od tega načela odstopiti, ako bi se pokazalo, da kaka občina sama za se ne premore toliko, da nima potrebnih sredstev, da bi vse njej postavno naložene dolžnosti izpolnovala, ker za ta slučaj se sme po posebni dež. postavi taka županija z drugo županijo istega politiškega okraja v eno županijo združiti.

Ne, da bi bile pristojne oblastnije preiskavale, ali, in katere sedanjih županij nimajo potrebnih sredstev v izpolnovanje njim postavno naloženih dolžnosti, sklenil je deželni zbor v ravno pretekli sessiji v seji od 16. januarja 1874, da se ima razdeliti vsa poknežena grofija Goriška in gradiščanska *v 32 novih, velikih, samovoljno sestavljenih županij*, in da imajo vse sedanje županije, katerih je okoli 130, *nehati*.

S tem sklepom je stopil dež. zbor v protislovlje sè sklepi leta 1865, 1866 in 1871, s katerimi je velike županije razdruževal in male županije ustanovljal, in sicer iz zgorej navêdenih razlogov. Ti različni sklepi morajo zbuditi tem večè začu-

denje, ker večina deželnih poslancev dež. zbora let 1865 in 1866 sedi tudi v sedanjem dež. zboru, in ker je ravno tisti poročevalec, ki je sedaj nasvetoval združenje občin v velike županije, bil poročevalec v letu 1865 in 1866 in je vroče in prepričalno našteval napake *vélikih*, koristi *malih* županij, ter priporočal razdruženje *vélikih* županij in ustanovljenje *malih*.

Tudi razmere se niso v tej dobi čisto nič predrugačile in delokrog županij je ravno tisti danes, kateri je bil v letu 1865.

Skušnja teh let pa je učila, da opravljajo male županije vsa opravila hitreje, bolj natajšeje, ko velike, da predlagajo preudarke in rešujejo račune o pravem času, pošiljajo na zahtevanje dež. odbora in drugih oblastnij urno pojasnila in da prizadevajo malo stroškov občinarjem. Reč je naravna; čeravno namreč je področje županij obširno, je število posamesnih opravil v mali županiji le majhno, in opravlja jih lahko v malih županijah župan sam ali s pomočjo tajnika v večih županijah.

Nadalje se ne more zadosti povdarjati, da je dobro in na pametni podlagi vredjena občina *temelj in steber*, na katerem sloni osnova države sploh, in svobodne, pravne in ustavne države še posebno;

za to je dolžnost državne in deželne vlade za to skrbeti, da se občinska uprava na pametno podlago postavi in občinarji za samoupravo izgojujejo.

Deželni odbor Goriški je v tej zadevi že dosti storil, ker je pošiljal županijam posebne, občinsko upravo in gospodarenje občinskega premoženja zadevajoče poduke. Ti poduki so imeli tudi že viden vspeh, in ako se ni moglo še vse doseči, treba je poudariti, da sedanje županije le malo let stojijo, in da se nahaja v kmečkih občinah zarad prešnjega popolnega zanemarjanja šolskega poduka le malo intelligencije.

Vse te razmere pa se bodo na boljše obračale in intelligencija v kmečkih občinah se bo v tisti meri širila, v kateri se bo nova postava o ljudskih šolah izvrševala. Ako bi se toraj sè sedanjemi županijami nadaljevalo, dosegla bi se gotovo v malo letih vredjena občinska uprava.

Vse sedanje županije so poskusile koristiti samouprave in jo tudi cenijo, in za to imajo vso pravico, zahtevati, da se jim postavno zagotovljena samouprava ne krčí. Ravno zarad tega, da male županije vplivajo tudi na ljudsko šolo, dobile so tudi interes in ljubezen do šolstva in začenjajo tudi že ceniti dobrote ustave.

Ako bi se pa upeljale namerjene nove prevelike županije, potihnila bi v oddaljenih občinah vsa ljubezen do šolstva in do samouprave, in stopila bi na njeno mesto apatija in indiferentizem, kar bi bilo velik korak nazaj.

Ako bi se pa vendar kje našla taka županija, da je dozdej zanemarjala svoje dolžnosti, in da bi ne imela potrebnih sredstev za izpolnovanje dolžnosti naloženih jej po postavah, po tem ima deželni zbor v postavi 20. decembra 1868 moč, združiti jo s kako drugo županijo.

Velika in nezaslišana krivica pa je v tem, da je dež. zbor zaradi nekterih takih županij vse sedanje županije zbrisal in celotno grofijo v 32 novih velikih županij razdelil, pa ne da bi bil združil tiste županije, ki ne morejo svojih dolžnosti izpolnovati, in jih zedinil s kako drugo županijo.

Ker so županije, temelj in steber osnovi cele države, je na nje navezanih veliko pravic, katere bi se jim s tem soper vzele, ako bi se jih več v eno županijo združilo. K tem pravicam spodajo sledeče:

1.) Po občinskem volilnem redu (dež. postave od 7. aprila 1864) se ima voliti starašinstvo in izmed starašinstva županstvo v občini, ki je sedež županstva.

Po § 14. občinskega reda more imeti starašinstvo naj več 30 starašin, po §. 16 obč. reda pa je sestavljeno županstvo iz župana in k večemu iz $\frac{1}{3}$ vseh starašin. Kakor so sedaj županije sestavljene, v kterih ni nobena občina preveč oddaljena od središča, so se mogli brez zamude časa in brez stroškov volilci vseh treh skupščin vdeleževati, in tako so bile v starašinstvu vse občine primerno zastopane.

Pri nameravanih novih županijah, v kterih bi bile nekatere občine po 3 do 7 ur hoda od središča oddaljene, bilo bi mogoče le občini, v kateri bi imelo sedež županstvo, in pa njej naj bliže ležečim udeležiti se volitev za starašinstvo, in ti bi le iz svoje srede volili starašine, tako da bi ne bile v starašinstvu oddaljene občine čisto nič ali le celo malo zastopane

2.) V zmislu §, 5 postave za nadzorovanje šol, ima starašinstvo pravico, 3 do 5 udov v krajni šolski svet voliti, toraj imajo to pravico vse sedaj obstoječe županije.

Ker ima vsled drž. postave od 14. maja 1869 in dež. postave leta 1870 zadevajoče ustanovljenje in vzdrževanje ljudskih šol, biti v vsaki vasi, kjer doseže petletno srednje število za šolo sposobnih otrok

40, biti ustanovljena posebna javna ljudska šola, in ker se nahaja to število otrok skoraj v vsaki katastralni občini, ker tedaj bode s časom vsaka katastralna občina imela *svojo javno ljudsko šolo* in poseben krajni šolski svet, postane pravica starašinstva voliti nekatere ude v krajni šolski svet *velike važnosti*. To pravico uživajo že zdaj vse sedanje županije, in morajo jo braniti v lastnem in v interesu šolstva sploh.

Po nameravanem združenju več županij v eno bi pa one to pravico zgubile, katera bi prešla na starašinstvo nove županije. Da bi pa to, kakor je zgoraj dokazano, enostransko izvoljeno starašinstvo le slabo zastopalo šolski interes oddaljenih občin, je jasno in naravno. S tem pa bi se tudi veselje do ljudskih šol, ki sedaj v vseh županijah vlada, izginilo, in ljudska omika bi šla sopet rakovo pot.

3.) Po §. 39. deželne postave leta 1870 zastran ustanovljenja in vzdržavanja ljudskih šol, ima biti vsak okrajni šolski svet za opravljanje njemu v §. 38. iste postave izročeni dolžnosti pomnožen z 8 udi, kateri se volijo od županstev županji istega okraja. Ker ima tako pomnožen okrajni šolski svet pravico, v pokrivanje vseh stroškov, ki jih prizadevajo ljudske šole,

skloniti doklade na neposrednje davke, imenovati učitelje, da in kje se imajo ljudske šole zidati, je ta pravica za občine velike važnosti, in zato se morajo sedanje županije z vso močjo za ohranitev te pravice potezati.

Ako bi nove županije v življene stopile, bi pa skoraj vse sedanje občine to dragoceno pravico zgubile, ker bi bile v novem starašinstvu le *malo ali* celo nič zastopane.

4.) Po §. 18. dež. postave od 29. aprila 1864 oskrbuje skladovne ceste istega sodnijskega okraja poseben cestni odbor 7 udov. Tudi ta odbor volijo županstva županij istega sodnijskega okraja po §. 19. navedene postave. Tudi ta odbor ima pravico doklade na neposrednje davke v pokrivanje stroškov za vzdržavanje skladovnih cest sklepati, in je toraj velike važnosti. Vse sedanje županije so dosegle pravico, ude v cestni odbor voliti, ktera bi po ustanovitvi nameravanih novih županij na te prešla. Zgubila bi toraj po nameravani postavi o zdraženju županij velika večina današnjih županij tudi to važno pravico.

5.) Na podlagi ustave 26. februarja 1861. l. in sicer §§. 14 in 15 volilnega

reda za pokneženo grofijo Goriško in gradiščanko, imajo županije pravico voliti volilne može za volitev poslancev v deželni zbor, in sicer po enega volilca na 500 duš. Tudi volilni možje se volijo na sedežu županstva, katerih volitev se lahko vdeležijo vsi volilci, ker so pri sedanjih županijah vse občine bližje središča.

Po ustanovitni nameravanih novih županij bi ne bilo to mogoče, ker bi daljava nekaterih občin od središča prevelika bila, in zgubila bi velika večina občin to volilno pravico.

6.) Tudi ustava od 2. aprila 1870 zadevajoča direktne volitve poslancev za državni zbor, in sicer §§. 10. 28. in 29. podeluje sedanjim županijam pravico, da se imajo volitvi volilni možje za volitev državnih poslancev v državni zbor na sedežu teh županij. To pravico so sedanje županije tudi že uživale in jo djanstveno rabile meseca oktobra 1873. Po ustanovitvi nameravanih novih velikih županij bi pa tudi ta pravica prešla na središče teh novih županij in bi postala illuzôrna na $\frac{2}{3}$ sedanjih županij.

Dokazano je tako, da predložena nova deželna postava o združenji županij krati občinarjem vse v prešnjih točkah 1 do 6

navedene pravice in da lomi v njih navedene državne in deželne postave.

Čudno je, da se ta predlog postave nanaša na dež. postavo od 20. decembra 1868 l., čeravno ne obsega izvršenja omenjene postave, marveč jo očitno prezira, kakor je zgorej dokazano.

Opomniti je treba, da za združenje županij v nove velike županije niso bile sedanje županije za svoje menenje poprašane ali, in s katerimi županijami se hočejo v eno samo županijo združiti, čeravno odločuje §. 2, obč. reda 7 aprila 1864, da se ne more tako zedinjenje županij zgoditi zoper njih voljo.

Povdarjati je treba, da vsled postave 20. decembra 1868 bi mogla vsaka katastralna občina po svojem gospodarskem svetu izvrševati vsa opravila, ktera spadajo v lastno področje, kolikor zadevajo njih lastne interese. Opravila lastnega področja pa so naštetá v §. 27. obč. reda od 7. aprila 1864 in so sledeča:

1. Svobodno oskrbovanje občinskega premoženja in tistih reči, ki se tičejo občinske zveze;
2. skrb za varnost osebe in svojine ali lastnine;
3. skrb za občinske ceste, poti, planišča

(place), mostove, da se drže v dobrem stanu, kakor tudi skrb za varno in lahko občenje (hojo in vožnjo) po cestah in vodah in pa za poljsko varnost (poljska policija);

4. policija zastran živeža in pazenja nad trženjem in semnjevanjem, sosebno nadgledovanje nad mero in vago;

5. policija zastran zdravja;

6. policijska pažnja nad posli (družinčeti) in delavci in skrb za to, da se poselska (družinska) postava spolnuje;

7. policija zastran lepega ali čednega ponašanja;

8. skrb za uboge in za občinske dobrotne zavode ali naprave;

9. policija zastran zidanja ali stavljanja in zastran ognja, skrb za to, da se stavbena postava spolnuje, in pa dovoljevanje policijsko, da se kaj zida;

10. opravljanje prostovoljne prodaje premakljivih reči na dražbi (licitaciji).

Pripadala bi po tem takem v pristojnost predloženih novih velikih županij le opravila, ki prihajajo iz izročenege področja.

Ako se pa primerijo opravila lastnega področja, prevagujejo prva druga, bodisi gledé na važnost, bodisi gledé na število posameznih opravil, ker med najvažniša o-

pravila izročnega področja spada vsled §. 57. obč. samo pravica kaznovati prestopnike v krajno policijo segajočih naredeb, katero izvršuje župan z dvema podžupanoma.

Ako ima pa deželni zbor vsako najmanjšo katastralno občino za sposobno izvrševati vsa opravila lastnega področja, morajo se brez dvombe imeti tudi vse sedanje županije, morda s prav redkimi izjemami za sposobne, da morejo izvrševati tudi vsa opravila izročnega področja.

Dokazano je tedaj, da ni potrebe, da bi se vse sedanje županije razpustile in razdelila cela poknežena grofija Goriška in Gradiškanska v 32 velikih županij.

Nastali bi pa po vpeljanju teh novih županij tudi prepiri o pristojnosti. Imeli bi namreč 1. velike županije, 2. katastralne občine z gospodarskim svetom na podlagi osmega poglavja §. 99 do 104 in katastralne občine z gospodarskim svetom na podlagi postave 20. decembra 1868.

Pristojnost pa vseh teh treh verst občin ni nikjer natanko popisana, odločena in omejena, in zatoraj bi bili prepiri o pristojnosti med županijo in katastralno občino, oziroma med starašinstvom in gospodarskim svetom na dnevnem redu; ti prepiri bi vzročili veliko pritožeb na dež. od-

bor, in ne, da bi se opravila dež. odbora po vpeljanji nameravanih velikih županij zmanjšala, bi se še marveč zdatno pomnožila. Pa tudi občinska uprava bi ne bila s temi prepiri pospešena, marveč le še bolj zanemarjena.

Vrh tega vsega pa bi vzročile velike županije občinarjem le še več stroškov in bremen, katerih je že sedaj toliko, da jih občine ne morejo prenašati.

Naj omenimo že sedanje bremena občin, k temi spadajo: prvotni neposredni davki, vojskine doklade, bolnišnični stroški, 28 — 30% doklade za zemljiščno-odvezni in deželni zalog, 20—30% doklade za vzdržavanje skladovnih cest, 20—30% doklade za ljudske šole.

Nove županije, ktere obsegajo na Bovškem in Cerkljanskem cele sodnijske okraje po 9000 duš, in v drugih okrajih pa toliko občin, da štejejo od 6—9000 duš, bi zahtevale v pokrivanje stroškov za upravo občinskih zadev tudi od 20—30% doklad na neposrednje davke, kar bi bremena za toliko povišalo, da bi jih ne mogle več nositi.

Za izvrševanje občinskih opravil, ktere se sedaj, razun male plače tajnikove, brez plačila opravljajo, in toraj nikakih

stroškov ne prizadevajo, moral bi se vpe-
ljati pri novih županijah cel birokratičen
apparat, obstoječ vsaj iz enega tajnika, več
pisarjev in obhodnikov. Pa tudi župan bi
ne hotel zastonj županovati, in bi zahteval
veliko plačo, in ravno tako bi starašine za
hojo k sejam dnine zahtevali.

Tako bi nepotrebna centralizacija žu-
panij nikakih koristi ne prinašala, ampak
na vse strani škodovala in občinarjem no-
vih neprenesljivih bremen nakladala. Gledé
na vse te tehtne razloge, predlaga *slov. na-
rodno politiško društvo „Gorica“* v Gorici
visokemu c. k. ministerstvu zaupljivo proš-
njo, naj bi blagovolilo Njegovemu Ces.
Kralj. Veličanstvu odsvetovati, da bi od vis.
deželnega zbora Goriškega v pretekli ses-
siji dne 16. januarja skleneno postavo,
vsled katere bi se imela cela poknežena
grofija goriška in gradiščanska razdeliti v
32 neprimerno velikih županij ne potrdilo.

III. PETICIJA.

Visoko c. k. ministerstvo!

Pred letom 1854 ste bile v Gorici dve sodniji, ena „I. sekcija“ za mesto druga pa kot „okrajna sodnija“ za Goriško okolico. Vsled ministerskega razpisa od 2. oktobra 1854 št. 253 ste pa te sodniji v eno samo v „mestno-pooblaščno sodnijo“ v Gorici združeni. Ta sodnija ima dvojno področje, omejeno za mesto Gorico, in obširniše kakor vsaka okrajna c. k. sodnija. V prvih letih se je zdelo, da bode mestno-pooblaščena sodnija dvojni svoji nalogi popolnoma vstrezati mogla; od leta 1858 do 1862 so bila opravila celó redkeja postala, tako da, čeravno ni imela ta sodnija toliko uradnikov, kolikor ste jih imeli do leta 1854 c. k. okrajna sodnija za goriško okolico, in pa sodnija I. sekcije, je vendar redno in v zadostenje vsa opravila opravljala. V teh letih je imela ta sodnija po 5 juridičnih uradnikov, 3 auskultante, 4 kanceliste in 5 diurnistov.

V letu 1859 je bilo vseh civilnih opravil št. 10557, in 356 kazenskih; prišlo je na vsakega juridičnega uradnika po

13 $\frac{4}{5}$ rednih, 16 okrajšanih pravnih, 48 dediščinah obravnav in 67 kazenskih opravil in med temi 39 ovadeb. To leto kaže toraj skoro ravno toliko opravkov kolikor ste jih imeli v letu 1852 obe sodnji, I. sekcije in okolične skupaj. Razloček pa je velik med osebjem leta 1859 in onim, ki ste ga imeli omenjeni sodnji skupaj, ker je bilo leta 1852 pri obeh sodnijah 7 juridičnih uradnikov, 1 auskultant, 5 kancelistov, 6 diurnistov, in prišlo je na vsakega juridičnega uradnika po 14 rednih, 42 okrajšanih pravnih, 23 sklenenih dediščinah obravnav in po 111 kazenskih opravkov.

Od leta 1862 pa je poskočilo število vseh opravkov in raslo leto za letom, pa ne da bi se bilo pomnožilo v primeri tudi osebje te sodnije, in je doseglo število vseh civilnih opravkov leta 1873 število 15799, med katerimi se nahaja 113 rednih, 230 okrajšanih pravnih, 207 sklenenih dediščinah obravnav, kazenskih opravkov pa št. 1979.

Osebja pa je imela ta sodnja v preteklem letu le malo in sicer: 4 juridične uradnike, 4 auskultante, 2 kancelista in 6 diurnistov. Prišlo je toraj v preteklem letu na vsakega pravnega uradnika po 28 rednih, 57 $\frac{1}{2}$ okrajšanih pravnih, 51 sklenenih

dediščinah obravnav in $494\frac{3}{4}$ kazenskih opravkov, med katerimi se nahaja 385 ovadeb.

Ako se primeri to leto letu 1852, vidi se, da se je delo za vsakega uradnika pomnožilo v okrajšanih pravnih čez polovico, in v dediščinah obravnavah in rednih pravnih pa za dvakrat toliko. Še večja je razlika v kazenskih opravkih, ker že same ovadbe znašajo trikrat toliko, kakor v letu 1852, in celo število se je pomnožilo za čez štirikrat.

V letu 1873 pa so se pridružile še pravde za male zneske, ktere so dale samo v treh zadnjih mesecih 76 poravnanih, 53 kontumacnih in 15 razsodeb vsled prejšnje obravnave. Ako ostane to primerje tudi v letu 1874 imelo se bo konec leta 304 poravnanih, 212 kontumacnih razsodeb in 60 razsodeb po prejšnji obravnavi.

Te pravde za male zneske ne bodo skoro nič zmanjšale števila okrajšanih pravnih, ker bi ne bila vpeljana obravnava za male zneske, bi ne bilo še $\frac{1}{4}$ del vseh tožeb.

Naj se omeni še delo, ki ga imajo uradniki pri sprejemanju pravnih za male zneske, za okrajšano obravnavo kazenskih ovadeb, in pa vsakovrstne komisije, posebno pri pravnih za motenje posesti, bode vsakdo priznati moral, da so sedanji juri-

dični uradniki te sodnije z delom preobloženi, da ga ne morejo opravljati tako, kakor to interes prava in strank zahteva, in da pri vsem tem se čez mero žrtujejo.

Ali to še ni zadosti. Z novim letom je prišel v veljavo novi kazenski obravnavni red, vsled katerega je imenovan voditelj mestne sodnije za predsednika senatu sestavljenemu za obravnavanje vseh hudodelstev, ki ne spadajo pred porotno sodnijo in pa senatu II. stopinje za obravnavo o prestopkih. Drug juridičen uradnik pa je imenovan pa za uda prvega senata. Kako bode mogel gospod voditelj mestne sodnije voditi sodnijo, predsedovati dvema kazenskima senatoma in povrh tega še reševati vse na-nj spadajoče pravde pri mestni sodniji, in kako se bo mogel drugi uradnik te sodnije udeleževati vseh kazenskih obravnav pri c. k. okrožni sodniji in izdelovati pri mestni sodniji vsa nanj spadajoča dela, tega ne more nikdo razumeti.

Pri vsem vse hvale vrednem prizadevanji voditelja in drugih juridičnih uradnikov, gredo pravde le polževo pot, ker se na prvo tožbo navadno še le čez tri do štiri mesece prvi narok napové in to v rednih in okrajšanih pravih, in potem se navadno vsi naroki odkladajo na tri me-

sece. Tako ravnanje pa zakasnuje konečno rešenje pravnih, prizadene dosti stroškov in dela škodo strankam in cesarskemu erarju, ker uči skušnjava, da čim hitrejše pravde tečejo, tem bolj se pravde množijo in tem več dobička na kolekih c. erarju dajajo.

Še druga prav huda neprilika pa tiči v združenji mestne-pooblaščne sodnije z okolico goriško; v mestu Gorici je namreč največ laških prebivalcev, goriška okolica pa je vsa slovenska. V tej sodnji je toraj ljudstvo različnih narodnosti, laške in slovenske, združeno. Nasledki temu so, da se nastavljajo pri tej sodnji uradniki, ki sicer laški ali le po redkem tudi slovenski jezik govorijo in pišejo. Ne le tedaj, da v tej sodnji slovensko uradovanje mogoče ni kakor je to slovincem v razvpitem členu 19. temeljnih prav zagotovljeno, je celó večina takih uradnikov, da Slovenca ne umejo.

Vsem tem neprilikam ni mogoče drugače v okom priti, kakor s tem, da se sopet loči okolica goriška od mestne pooblaščne sodnije in ustanovi za njo *posebna okrajna sodnija* v Gorici, in da ostane mestno-pooblaščna sodnija z omenjenim področjem za mesto Gorico, kakor je to že bilo pred letom 1854.

Ako se v poštev vzame, da ima oko-

lica goriška brez mesta Gorice, 15 županij in 30202 duš, mora se priznati, da sme ona zahtevati, da se za njo ustanovi posebna okrajna sodnija, in to tem več, ako se pomisli, da šteje n. pr. okrajna sodnija v Cirknem le 8724 duš.

Ta nova okrajna sodnija bi ne priza- dejala državi nikakih stroškov, kajti ti bi se pokrivali samo s koleki in še bi kaj čistega dobička ostalo, in vrh tega bi vse dediščine davščine bile čist dohodek. Gledé na to, da hitro in cenó oskrbljevanje pravnih zadev dela narode zadovoljne in vladi udane; gledé, da se to za okolico goriško ne da drugače doseči, kakor s tem, da se loči okolica goriška od mestno-poblaščene sodnije, gledé na vse zgoraj omenjene druge tehtne razloge podaja slovensko-narodno politiško-društvo „Gorica“ visokemu c. k. ministerstvo prošnjo, naj bi v zmislju §. 2 postave od 11. junija 1868 št. 59 po storjenih potrebnih korakih, okolico goriško, ki je sedaj z mestno - poblaščeno sodnijo v Gorici združena, *od te sodnije ločiti* in zanjo *posebno okrajno sodnijo v Gorici* ustanoviti blagovolilo.

[Faint, mostly illegible text at the top of the page]

[Faint, mostly illegible text in the middle section of the page]

[Faint, mostly illegible text at the bottom of the page]